

59 | 115
aukción | t é t e l

ROZSDA ENDRE (1913-1999)

Kompozíció, tájkép, 1960-as évek eleje

Olaj, vászon, 53,5x65 cm

Jelezve jobbra lent: Rozsda

Kereten hátul: Rozsda

Kezdő ár: 3 400 000 Ft / 10 462 EUR

Becsérték: 5 000 000 – 7 000 000 Ft

Estimated value: 15 385 – 21 538 EUR

PROVENIENCIA:

■ A művész egy barátjának hagyatékából (Franciaország)

Rozsda

A *Kompozíció, tájkép* (*Composition, paysage*) című mű a közelmúltban egy franciaországi hagyományban szerepelt, több másik Rozsda Endre művel együtt. Rozsda előszeretettel adott lírai címeket műveinek: minden bizonnyal ennek a képnek is kölcsönözött egyet, jelenleg azonban sem az eredeti címe, sem a pontos dátuma nem áll rendelkezésre. A kép hátoldalán nincsenek kiállítási raglapok, valószínűsíthető tehát, hogy nem sokkal elkészülte után Rozsda akkori

Châtillon-sous-Bagneux-i műteremlakásából a mű egyenesen, új franciaországi tulajdonosához került és közelmúltbéli felbukkanásáig nyilvánosan nem is volt látható. A mohácsi születésű, életének második felét Párizsban töltő Rozsda haláláig aktívan alkotott. Minden napja a művészet körül forgott: folyamatosan alakuló festményeit szőtte, papíron folytatott kísérleteit tökéletesítette vagy a várost járva fotografált.

„A kép akkor van kész, ha leválik rólam, és szárnyalni kezd. Ha sikerült, önmaga által létezik, megvan a szava, a szelleme, a pályája. Megszületett.”¹

1. Rozsda Endre: *Romantikus inspiráció, 1960-as évek eleje* Atelier Rozsda / Párizs
2. Rozsda Endre: *Danton 1789, 1960-as évek eleje* Atelier Rozsda / Párizs
3. Rozsda Endre *Ablakok* című műve a *Mostra Internazionale del Surrealismo* (Galleria Schwarz, Milánó, 1961) katalógusában

- 1 Rozsda Endre: „Gondolatok”, in: Rozsda – Az idő ölelésében, retrospektív kiállítás. Kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria, 2013, 150. oldal
- 2 Változó elemek léteznek egyes művek elkészültének idejéről. ld. Kopeczky Róna – Kálmán Borbála: „Rozsda és kora – történet a színpadok mögött”, in: Rozsda – Az idő ölelésében, op. cit., 58. és 62. oldal. E szerint 1960 körül történt az átalakulás, mely a burjánzó, „Európai iskolás” időszak végét jelentette és elkezdődött a sokrétű kristályosodás Rozsda művészetében.
- 3 Mostra Internazionale del Surrealismo, Galleria Schwarz, Milánó, 1961. májusa
- 4 Rozsda Endre: „Elmélikedések”, in: Rozsda – Az idő ölelésében, op. cit., 164. oldal
- 5 Készman József: „Az idő álma – A párkák fonalában: Idő-alapú festészet?”, in: Rozsda 100, Várfok Galéria, 2013. 80. oldal
- 6 José Pierre: „Le désespoir des jardiniers ou le Surréalisme et la peinture depuis 1950”, in: Mostra internazionale del Surrealismo, Galleria Schwarz Milano, 1961. májusa, 1. oldal
- 7 Rozsda Endre: „Elmélikedések”, op. cit.

Mivel vászonképei akár több éven át is készülhettek és párhuzamosan alakultak, nehezen állapíthatók meg éles korszakváltások késői képeinek esetében. Emellett a nagyjából 1940 – 1965 közötti időszakban készült művek több kérdést vetnek fel a datálási folyamat kapcsán² – Rozsda műveit jellemzően életének csak utolsó három évtizedében látta el évszámmal. Mindazonáltal a második párizsi tartózkodás alatt készült festmények stilsztikailag megkülönböztethető csoportokra bonthatók a Rozsda felületein kibontakozó textúrák révén – ezáltal némi kronológiai eligazodást is segítve: burjánzó motívumok, szikrázó, szinte világító színek, geometrikus formákat kiadó kristályhalmazok, tárgyak lenyomatának rétegződése, gyöngyöző színfoltok, stb. Fontos azonban kiemelni, hogy egymás között laza átjárást engedő egységekről

van szó. Így az 1963–65-re datált, a párizsi Centre Pompidou gyűjteményében lévő mű (*Le Mouvement Continué*) lüktető, hidegebb tónusokban pompázó mélysége és pergő felülete szinte már-már kontrasztot képez a budapesti Ludwig Múzeumbeli *Szabadkőműves ünnep* (1976) kristályszerű, élesen feszülő, világító alakzataival. Az életművet közelebről megnézve jelen *tájkép* leginkább egy a '60-as évek első felében keletkezett, kisebb műcsoport körébe illeszkedik: a felhozott példák, jóllehet keretezni tudják ezt a művet, mintsem pontos analógiaként szolgálnak. A méret, a színpaletta és a felületkezelés révén valószínűnek tűnik, hogy az 1961-es, a milánói szürrealista kiállításon bemutatott³, Rozsda művészetében fordulópontként tekinthető *Ablakok* (magángyűjtemény) című kép nem sokkal előzhetette meg ezt a *tájképet*. A *Danton 1789* gran-

diózusabb, de részleteiben, színhasználatban közeli rokona e *tájképnek*. A legszorosabb analógiát talán a *Romantikus inspiráció* című festmény szolgálja, ahol a színpaletta mellett és az organikus lenyomatok dominanciája működik kapocsként. Nem sokkal később készülhettek, ugyan szigorúbb strukturális keretben tállva, de hasonló szellemben a *Kristályosodó város* (Szalóky Gyűjtemény), az Ősz Amerikában (Bodnár Gyűjtemény), illetve a párizsi Atelier Rozsdában, a törzsanyag részeként őrzött *Túl a dimenziókon* című művek.

„Azt álmodom, hogy egy olyan világban élek, ahol az idő dimenziójában járhatok, előre, hátra, föl, le!”⁴ A francia *Ordre des Arts et des Lettres* tisztí fokozatával rendelkező Rozsda művészetében az idő egy újszerű dimenzióként működik, helyettesítve a perspektívát: az idő térré lesz.⁵

Nem véletlen, hogy a '60-as évek elején az André Breton által összefogott késői, franciaországi szürrealista csoportosulás lelkes érdeklődést tanúsított Rozsda – az idő és az álom fogalmaira épülő – művészeti megközelítésének komplex egésze iránt.⁶

Jelen festmény felületének mélykék, szürkés tónusaiba fákra, levelekre emlékeztető organikus eresztek olvadnak bele, egyfajta rozsdai *tájképet* kirajzolva. Ezen tárgylenyomatokat, pontosabban (organikus) textúra-foltokat, valamint Rozsda felületkezelését illetően érdemes megemlíteni Marcel Jean francia képzőművészt, aki 1938 – 1945 között Budapesten élt, a Goldberger-gyárnak tervezett textileket. Rozsda ismerte Jean-t, részben mert ő maga is tervezett textilmintákat,

részben pedig az Európai Iskola művészcsoporthoz tartozó kötetek révén. Jean Marcel, a korai, franciaországi szürrealista csoport egykori tagjaként vezethette rá Rozsdát a *dekalkománia* technikájára: Rozsda a létrejövő absztrakt folt-textúrákat öngerjesztő feleületeként használta, azaz kiindulópontként a mű továbbalkotásához. Rozsda sajátosan fejlesztette tovább ezen technikát, eljutva a tárgylenyomatokig: az organikus elemek (levél, szivacs) mellett finom mintázatú

tárgyakat (csipke) is felhasznált. A felületeket gyakorta visszakarapással alakította tovább, valamint festés közben folyamatosan forgatta a vásznat, így biztosítva kompozíciójának autonómiáját. Mindehhez egyfajta éber álom állapotában festett, azaz tudatosan kereste az álomszerű állapot elérését: festményei tehát ezen „pszichés utazásainak” lenyomatai és nem tolmácsolásai: „Az anyag hozza létre a szellemi felszínt, ahonnan az idő nyomába eredhetek?”

KÁLMÁN BORBÁLA